

**Open Monumentendag
10 september 2011**

**Historische kazuifels uit de
H. Bartholomeuskerk te Poeldijk**

Inleiding

De H. Bartholomeuskerk te Poeldijk heeft een collectie liturgische kleding in haar bezit van zo'n 70 kazuifels, koorkappen, dalmatieken en tunieken. Tijdens de tentoonstelling op Open Monumentendag 2011 is er extra aandacht voor een aantal van deze gewaden. Alle kleding hier tentoongesteld komt oorspronkelijk uit de parochie van de H. Bartholomeuskerk te Poeldijk en is gedragen door de priesters en de assistenten die in deze kerk de mis verzorgden. De gewaden dateren van ca. 1825 tot de tweede helft van de 20^e eeuw.

De Werkgroep Historie Bartholomeus Poeldijk heeft onderzoek gedaan naar de collectie van de historische kazuifels en andere paramenten. De Paramentengroep heeft restauratiewerkzaamheden verricht aan de collectie liturgisch textiel van de parochie van de H. Bartholomeuskerk te Poeldijk.

Liturgisch textiel

Liturgisch textiel is de benaming voor al het textiel dat in een kerk gebruikt wordt. Het betreft hier niet alleen de kleding die de priester en zijn assistenten dragen, maar ook het textiel dat gebruikt wordt in de kerk, zoals de altaarvoorhang en de kelkvelum.

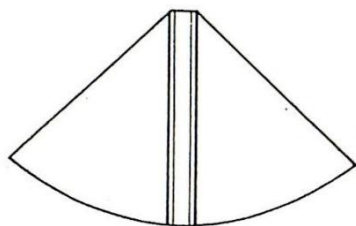
De term paramenten heeft van oorsprong alleen betrekking op de bovenkleding van de priester en zijn assistenten. Tegenwoordig wordt de term ruimer gebruikt en wordt met paramenten alle onderdelen van textiel bedoeld die bij de eredienst van de katholieke kerk betrokken zijn.

Wanneer de priester en zijn assistenten een mis opdragen of in een processie lopen, dragen zij speciale kleding. De vorm van deze kleding gaat terug op de dagelijkse kleding die gegoede Romeinse burgers dragen in de 4^e eeuw na Christus. Zo is het kazuifel gebaseerd op de Romeinse paenula (mantel in de vorm van een halve cirkel) en gaat de tuniek terug op de Romeinse tunica. In de 7^e eeuw na Christus verandert de dagelijkse mode ingrijpend, maar de geestelijken blijven de traditionele gewaden dragen. In de loop der eeuwen verandert de vorm en de decoratie van de gewaden, maar de basis blijft hetzelfde. Na het Tweede Vaticaans Concilie (1962 – 1965), dat soberheid preekte, treed een eenvoud in decoratie en kleedwijze in.

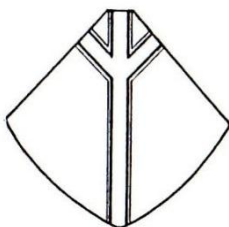
Aan het gewaad is te zien wie de bisschop, priester, diaken of subdiaken is. Elke dienaar heeft zijn eigen set. De onderkleding is meestal gemaakt van wit linnen. De bovenkleding is vaak gemaakt van zeer kostbare stof en soms rijk voorzien van borduursels. De kledingstukken hebben een voorgeschreven vorm en bovendien een symbolische betekenis. De onderkleding bestaat uit een amict, een albe, een cingel en een stola. De onderkleding is voor alle dienaren gelijk. Het aankleden is een ritueel waarbij gebeden worden uitgesproken.

De gewaden worden in speciale ateliers gemaakt en worden vaak in stellen aangeschaft. Een stel kan bestaan uit een dalmatiek, een tuniek en een kazuifel, dit wordt dan een driestel genoemd. Een vierstel bestaat uit een dalmatiek, een tuniek, een kazuifel en een koorkap. Bij de stellen horen eventueel nog andere stukken zoals een manipel, stola, bursa en kelkvelum.

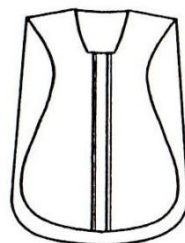
Een driestel wordt gedragen tijdens een mis met drie heren. Het kazuifel wordt door de priester gedragen, de dalmatiek door de diaken en de tuniek door de subdiaken. Soms is er ook een vierde heer aanwezig, een assisterend priester, deze draagt dan de koorkap tijdens de mis.

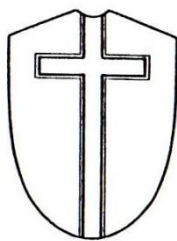
klokkazuifel
11^e – 14^e eeuw

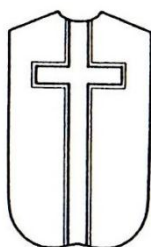
gotisch kazuifel
13^e – 15^e eeuw
en 19^e eeuw

vioolkistmodel
15^e – 17^e eeuw

Borromaeus
kazuifel
vanaf 16^e eeuw

romeinse
kazuifel
vanaf 17^e eeuw

Hieronder worden enkele liturgische stukken beschreven.

Onderkleding:

Albe:

De albe is een wit linnen onderkleed (albus = wit), dat wordt opgeschort met een cingel. Oude albes zijn dikwijls versierd met borduurwerk, kant of haakwerk, maar tegenwoordig wordt de albe nauwelijks meer versierd.

Amict:

De amict is een rechthoekige, witte linnen doek die om de schouders wordt gedragen onder de albe. Van oorsprong is het een schouder- of halsdoek zoals de oude Romeinen die kenden. In de Middeleeuwen wordt een rand ervan teruggeslagen over de kraag van de bovenkleding. Deze bovenrand is dan dikwijls versierd.

Cingel:

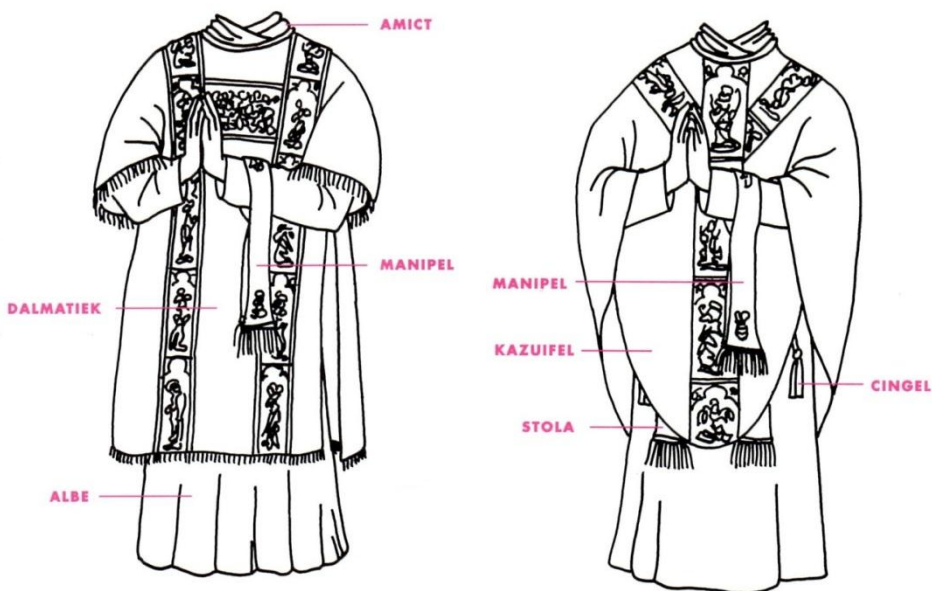
De cingel (van het Latijnse cingere = omgorden) is een lang, meestal wit koord van wol, zijde of linnen, dat als gordel wordt gebruikt om de ruim vallende albe mee op te binden.

Manipel:

De manipel bestaat uit een strook zijde met een kruisje in het midden en eventueel aan de uiteinden. De uiteinden van de manipel zijn aan elkaar bevestigd zodat deze als een lus aan de linker onderarm gedragen kan worden. De uiteinden zijn vaak voorzien van franje.

Stola of stool:

Onder het bovengewaad wordt een stola of stool gedragen. Dit is een lange strook stof, voorzien van een kruisje in het midden en eventueel aan de uiteinden. De uiteinden van de stola, vaak voorzien van franje, horen onder het gewaad uit te steken.

Bovenkleding:

Dalmatiek en tuniek:

Dalmatiek en tuniek worden gedragen door de assistenten van de priester, de dalmatiek door de diaken en de tuniek door de subdiaken. Beide gewaden bestaan uit een voor- en een achterpand, van onder recht afgesneden, met korte mouwen. Vaak zijn de zijnaden en de naden aan de onderzijde van de mouwen open, om het draaggemak te vergroten. In principe zijn dalmatiek en tuniek aan zowel voor- als achterzijde gedecoreerd met twee verticale banden, de zogenaamde clavi. Bij de dalmatiek horen de clavi op borsthoogte met elkaar verbonden te zijn door een horizontale dwarsbalk, de plagula. De dalmatiek onderscheidt zich hierin van de tuniek, maar ook bij dalmatieken ontbreekt de plagula vaak. De zomen van dalmatiek en tuniek kunnen afgezet zijn met franje.

Kazuifel:

De kazuifel — ook wel misgewaad genoemd — is de belangrijkste bovenkleding. Het is een rondom geheel gesloten kledingstuk met enkel een halsopening. De naam is ontleend aan het Latijnse woord casabula (hutje). Het kazuifel wordt gedragen door de priester tijdens de mis.

De vorm van de kazuifel is in de loop der tijd zeer veranderd. Er zijn een aantal modellen te onderscheiden. Klokkazuifel: dit oorspronkelijk zeer wijde model van het kazuifel, bestaat uit een aan de voorzijde gesloten halve cirkel. Gotisch kazuifel of Bernarduskazuifel: in de late middeleeuwen ontstaat er een versmalde en verkorte versie van het klokkazuifel, waarbij de zijkanen tot de polsen reiken. Borromeuskazuifel: dit kazuifel uit de tweede helft van de 16^e eeuw reikt tot halverwege de armen en is genoemd naar de door de heilige Carolus Borromaeus vastgelegde voorschriften. Romeins kazuifel: deze ontwikkelt zich na de middeleeuwen en kan tot op de schouders opgesneden zijn. Rond 1800 is de smalste vorm bereikt. Ter hoogte van de armen wordt de voorzijde meer of minder uitgesneden om de bewegingsvrijheid te vergroten. Dit model is in gebruik tot het begin van de twintigste eeuw. Halverwege de negentiende eeuw wordt deze smalste vorm van het Romeinse kazuifel door aanhangers van de neogotiek wel spottend een 'vioolkist' genoemd. Wijde kazuifels zijn vaak zowel aan de voor- als achterzijde gedecoreerd met een gaffelkruis: een kruis waarvan de armen schuin omhoog lopen, over de schouders. De voorzijde van smalle kazuifels is over het algemeen gedecoreerd met een verticale brede band (aurifries), ook wel kolom genoemd. Op de rugzijde is vrijwel altijd een kruisvormige decoratie aangebracht.

Koorkap:

Een koorkap wordt door de priester gedragen tijdens bepaalde plechtigheden zoals processies, wijdingen en plechtige vespers en bij bijzondere gelegenheden buiten de hoogmis, zoals huwelijk en begrafenis. Echter, zoals eerder al vermeld, kan de koorkap ook worden gedragen

door een assisterend priester tijdens een mis met vier heren. De koorkap heeft de vorm van een halve cirkel en wordt omgeslagen als een mantel. Hij wordt aan de voorzijde gesloten met behulp van een stoffen band met een haak of een metalen gesp. De randen aan de voorzijde zijn afgezet met brede banden, de zogenaamde aurifriezen. Op de rugzijde hangt een capuchon (kap), of een daaruit ontwikkeld schild (schelp). De vorm van de koorkap is altijd gelijk gebleven, de grootte en vorm van het schild zijn in de loop der tijd veranderd. Het schild kan zijn afgezet met franje of voorzien van een kwast.

Schoudervelum:

Deze zeer lange en brede, meestal witte schouderdoek wordt gebruikt om onder andere de monstrans (waarin de hostie wordt tentoongesteld) of belangrijke relieken mee vast te pakken, zodat deze niet direct met de handen in aanraking komt. Een gesp voorkomt dat het velum van de schouders glijdt. Vaak is de voering aan de uiteinden van zakken voorzien, waarin de handen gestoken kunnen worden.

Overig liturgisch textiel:

Antependium of altaarvoorhang:

Het antependium of de altaarvoorhang is een rechthoekige afdekking van de voorzijde van het altaar. Het materiaal is niet voorgeschreven, maar meestal wordt de voorhang gemaakt van zijde.

Beurs of bursa:

De beurs of bursa is een rechthoekige foedraal, bestaande uit een verstevigde voor- en achterzijde, waarvan minimaal één zijde aan elkaar bevestigd is. Het wordt gebruikt om de linnen corporale in op te bergen. In het midden dient een kruisje aangebracht te zijn.

Ciborievelum:

Het ciborievelum is een witte doek om de ciborie (afgesloten beker voor hosties) mee te bedekken. In het midden bevindt zich vaak een opening die over het kruis op het deksel van de ciborie valt.

Corporale:

De corporale is een vierkante, witte linnen doek die tijdens de mis wordt uitgespreid op het altaar.

Kelkvelum:

Het kelkvelum is een rechthoekige doek voor over het geheel van kelk, pateen (schotel) en palla.

Palla:

Een palla is een met linnen overtrokken vierkant stuk karton om de miskelk te bedekken tijdens de mis. Vaak is de palla voorzien van een symbolische voorstelling.

Goudborduren

Goudborduren is een vorm van draad op naaien, dat vooral in het verre Oosten toegepast is. Er zijn stukjes stof met Griekse motiefjes in goudborduren uit de 4^e eeuw voor Chr. gevonden op de Krim.

In de middeleeuwen is veel goudborduursel toegepast op liturgische kleding. De meeste goudborduursels zijn toen gemaakt in kloosters, later gebeurt dat ook in speciale werkplaatsen. In Nederland is de kleding uit de 20ste eeuw vaak geborduurd in ateliers die daarin gespecialiseerd zijn.

De gouden draden die gebruikt zijn, zijn gemaakt van vergulde vliesjes die gesponnen zijn om een zijden draad. Ook is er riempjesgoud gebruikt, reepjes verguld leer of bouillongoud, een fijn spiraaltje van gouddraad.

De achterkant van kazuifels is rijk geborduurd, de priester staat dan nog met de rug naar de gelovigen, die dan zicht hebben op het mooie borduurwerk, met grote motieven die van veraf zichtbaar zijn.

We kennen verschillende goudborduurtechnieken:

1. Opus anglicum is meestal gebruikt voor de architectuur of omlijsting. Hierbij worden de gouddraden over een katoenen vuldraad gewerkt en vast gezet met hechtsteken waardoor kuiltjes ontstaan.
2. Opus cyprenze bij deze techniek, gewerkt als bij opus anglicum, speelt ook de achtergrond mee.
3. Lazuursteek of bourgondische techniek, hierbij zijn de gouddraden vast gezet met gekleurde zijde. De steken staan dicht bij elkaar of verder uit elkaar waardoor een emailachtig effect ontstaat.

De kazuifels uit de collectie van de Bartholomeuskerk laten pompeus en naturalistisch borduurwerk zien. De vulling van de motieven is vaak karton, daaroverheen is gouddraad gespannen. Dit is goed te zien bij een van de bloemen op het rode kazuifel (afb. detail

catalogusnr. 6), het goudborduurwerk heeft hier een beetje losgelaten, waardoor het karton goed te zien is. Vaak zijn de motieven los gewerkt zodat als de stof eronder versleten is de motieven eraf gehaald en op een nieuwe stof geappliqueerd kunnen worden. De mooiste liturgische gewaden van de Bartholomeuskerk zijn opgenomen in de collectie van het museum het Catharijneconvent in Utrecht.

Kleuren

De paramenten hebben verschillende kleuren met een eigen betekenis. In het Missale Romanum van 1570 zijn de voorschriften vastgelegd voor het kleurgebruik, waarmee oude gebruiken, die plaatselijk veel verschilden, op één lijn zijn gebracht. Echter, op deze regels bestaan veel uitzonderingen, mede bepaald door bijzondere, aan een parochie verbonden feestelijkheden of door de dag van de week waarop een viering valt.

Wit: de kleur van onder andere onschuld en zuiverheid, geloof en vreugde. Wit wordt gedragen op feestdagen van Christus, Maria en de heiligen, voor zover zij geen betrekking hebben op lijden of martelaarschap.

Rood: de kleur van liefde, lijden en offer. Deze kleur wordt gedragen op de dagen die betrekking hebben op het lijden van Christus, feesten van de apostelen, de evangelisten en martelaren en tijdens Pinksteren.

Paars: de kleur van rouw en boete. Paars wordt gedragen op boetedagen, zoals de vastentijd en de advent. Op de derde zondag van de advent en de vierde zondag van de vasten mag paars worden vervangen door roze, symbolisch voor blijdschap te midden van droefheid.

Zwart: eveneens de kleur van rouw. Deze kleur wordt gedragen op dagen die betrekking hebben op overlijden.

Groen: de kleur van hoop, nederigheid en beschouwing. Groen wordt gedragen op dagen waarop geen bijzondere feesten worden gevierd.

Symbolen en tekens

De bovenkleding van de priester en zijn assistenten zijn vaak rijk versierd. Ook de overige paramenten hebben vaak versieringen in dezelfde trant van de bovenkleding. Veel versieringen en symbolen stammen uit de vroegste tijd van het christendom, toen deze godsdienst verboden was en christenen vervolgd werden.

Symbool

Een symbool is een teken. Het woord 'symbool' heeft zijn oorsprong in het Griekse zelfstandige naamwoord 'symbolon' of 'sumbolon', dat teken, kenteken of herkenningsteken betekent. Het kruisteken verwijst naar Christus of het christendom, de Davidster naar het jodendom en de halve maan naar de islam.

Monogram

Een monogram is een symbool, opgebouwd uit twee of meer letters. Bijvoorbeeld: IHS, AH of BP.

IHS

Dit is het monogram van Jezus Christus en staat voor **I**esus **H**ominum **S**alvator: *Jezus de Redder der Mensen*. De afkorting kan ook staan voor **In Hoc Signo** (*In dit teken zult gij overwinnen*). Dit verwijst naar de droom die de Romeinse keizer Constantijn de Grote gehad zou hebben (280 -337 na Chr.). Constantijn is de eerste christelijke Romeinse keizer. Hij sticht Constantinopel, dat nu Istanbul heet, en hij sticht het Byzantijnse rijk, dat tot ver in Perzië reikte. (afb. detail catalogusnr. 4)

INRI

Deze afkorting staat voor **I**esus **N**azareus, **R**ex **I**udaeorum: *Jezus van Nazareth, koning der Joden*.

AΩ

De alpha en omega zijn de eerste en de laatste letter uit het Griekse alfabet. Zij zijn het symbool van God als het begin en het einde van alle dingen. In de begintijd van het christendom worden de symbolen Alpha en Omega vaak gebruikt in combinatie met het Christusmonogram XP. (afb. detail catalogusnr. 5)

Bartholomeus

Bartholomeus is een van de 12 apostelen. In de kunst wordt Bartholomeus afgebeeld met de volgende attributen: mes, vaandel, schriftrol, boek, pelgrimsstaf, duivel of afgeslagen hoofd in de hand, vel in de hand.

Druiventros

Een tros druiven is het symbool van het Laatste Avondmaal en daarmee van het bloed van Jezus Christus. Vincentius van Zaragoza wordt met een tros druiven afgebeeld, hij is de beschermheilige van de wijnbouwers. Verder geldt de druiventros als een symbool van vreugde en vruchtbaarheid; als zodanig wordt hij bijvoorbeeld vaak afgebeeld in de Hoorn des overvloeds. (afb. detail catalogusnr. 11)

Druivenrank of -tros

Op grafzerken komt de druiventros regelmatig voor en symboliseert er het geduldig wachten op de verrijzenis. Het beeld dat hierachter schuilt is de druiventros die wacht op de persing om te transformeren naar wijn. Wijn staat voor het bloed van Christus waarmee Hij de wereld verlost heeft van

de zonde. De druivenrank of -tros in combinatie met korenaren verwijst naar de mis of het Avondmaal en daarmee naar de offerdood van Christus.

Duif

De duif is het symbool van de heilige Geest. De term Geest komt uit het Hebreeuws en betekent zoveel als adem, lucht of wind. (afb. detail catalogusnr. 6)

Hart

Het hart is het symbool van liefde. Het Hart van Jezus wordt in de kunst gewoonlijk afgebeeld als een geopende borstkas met daarin een bloedrood hart met een vlam. Het hart staat voor de persoon van Christus' Leven en Lijden, terwijl de vlam de Liefde en Barmhartigheid representeert. Het brandend hart met de doornenkroon en het kruis symboliseert de liefde van Christus die zich tot het uiterste heeft gegeven. De stralennimbus verwijst naar de heerlijkheid waarin Hij na zijn kruisdood is opgenomen. (afb. detail catalogusnr. 13)

Hert met waterbron

Eén of meerdere herten bij een waterbron verwijzen naar een versregel uit psalm 41: "Zoals het hert verlangt naar de waterbron, zo verlangt mijn ziel naar U, o Heer".

Kelk met de hostie

Dit is het symbool van geloof, van de eucharistie. De Heilige Barbara wordt vaak afgebeeld met een kelk en hostie, verwijzend naar de bijstand aan stervenden. Bij de bouw van de Noord-Zuidlijn van de metro in Amsterdam is in de tunnelschacht een beeldje van de heilige Barbara geplaatst en ingezegend alvorens de tunnelboor in werking werd gesteld. (afb. detail catalogusnr. 10)

Korenaren

De korenaar is het symbool van Christus, het Brood des Levens, maar ook het symbool van de eucharistie of het Avondmaal. Een gebroken korenaar is het symbool voor een afgebroken leven. (afb. detail catalogusnr. 8)

Lam Gods

In het Latijn is dit **Agnus Dei**. Het lam is zonder enige twijfel het voornaamste symbool. In het Oude Testament zijn al verschillende verwijzingen te vinden, maar het is vooral Johannes de Doper die de expliciete vergelijking maakt met Jezus als het Lam Gods. Dit staat opgetekend in het eerste hoofdstuk van Johannes, vers 29: "Zie het Lam Gods, dat wegneemt de zonde van de wereld". In de Openbaring van Johannes ziet de evangelist het Lam op de hemelse troon, waarbij hij vermeldt, "Hij zag eruit alsof het geslacht was". Engelen roepen uit: "Waardig is het lam dat geslacht werd, de macht en de rijkdom, de wijsheid en de kracht, de eer en de heerlijkheid en de lof te ontvangen". In de schuldbelijdenis van de eucharistie komt het lam in het gebed terug: 'Lam Gods, dat wegneemt de zonde'. (afb. detail catalogusnr. 12)

ICHTUS-vis

I	Iesous	Jezus
CH	CHristos	Christus
TH	THeou	Gods
U	Uios	Zoon
S	Soter	Verlosser (Redder of Bevrijder)

Het Ichthus teken is een van oorsprong christelijk geheim symbool uit de eerste eeuw van onze jaartelling en het is bedoeld als een herkenningsteken. Indertijd zijn christenen vervolgd, soms alleen plaatselijk, maar soms ook in het gehele Romeinse Rijk.

XP-monogram

De meest korte afkorting van Christus' naam is de Griekse hoofdletter X (Chi). Maar veel vaker wordt de verbinding van Christus naam in Griekse vorm gezien: XP: Chi (χ) Rho (ρ): Christus Rex. Dit staat voor Christus Koning.

Vier evangelisten

Mattheus, Marcus, Lucas en Johannes zijn de schrijvers van de vier evangeliën in het Nieuwe Testament. Vaak worden zij met z'n vieren afgebeeld. (afbeeldingen details catalogusnr.5)

Mattheus

Mattheus is de zoon van een tollenaar. Hij is de patroonheilige van de boekhouders, bankiers, douanebeambten en geldwisselaars. Zijn symbool is een gevleugelde mens.

Marcus

Marcus komt uit Jeruzalem en was daar huisbaas. Hij is de patroonheilige van notarissen en schrijvers; daarnaast van bouwvakkers, metselaars, glazenmakers, glaszetters, glazeniers en glasschilders, en van mandenmakers. Zijn voorspraak wordt ingeroepen voor goed weer en een goede oogst. Hij wordt afgebeeld met een gevleugelde leeuw.

Lucas

Lucas is een Syriër uit Antiochië en van beroep arts. Hij is de patroonheilige van artsen (ziekenhuizen worden vaak naar hem vernoemd), schilders en beeldsnijders. Hij wordt afgebeeld met een gevleugelde os.

Johannes

Johannes is de patroon van visverkopers (omdat hij zelf visser was) en wijnbouwers (vanwege zijn verhaal dat water in wijn verandert: Johannes 2,1-11), van theologen en priesters, en van schrijvers. Hij wordt afgebeeld met een adelaar.

1. Koorkap

2e helft 20e eeuw

Maker/ontwerper: Kerkornamenten Fa. J. Jongenelen
Roosendaal N.B (1890-1966).

Materiaal: groen ribswaefsel, rode voering, versierd met kolommen van velours met applicatie en goudborduren.

Afbeelding: Op de voorkant links en rechts een wierrookvat met opstijgende rook met daarboven drie maal de tekst *Sanctus*. Op de achterkant het Lam Gods met de tekst *Ecce Agnus Dei* (Zie het Lam Gods). Het stuk waar het lam Gods op is afgebeeld wordt een koorkapschild genoemd en is een overblijfsel van een kap of een kapoets aan de oudste mantels van de Romeinen. Aan de voorzijde zit een tweedelige versierde koorkapsluiting. Op beide delen is een kruis afgebeeld met de letters *I.N.R.I.* en een waterbron met een hert. De letters *I.N.R.I.* staan voor *Iesus Nazarenus, Rex Iudaeorum* (Jezus van Nazareth, koning der Joden). De bron en het hert verwijzen naar de tekst "Zoals het hert verlangt naar de waterbron, zo verlangt mijn ziel naar U, o Heer" uit psalm 41.

2. Kazuifel, klokvorm

2^e helft 20^e eeuw

Materiaal: paars ribswaefsel met paarse voering, versierd met geweven band met ingeweven patronen, borduurwerk met applicatie.

Afbeelding: De voor- en achterkant zijn versierd met een gaffelkruis, met op de achterkant een vierkant applicatie op het kruispunt. Een gaffelkruis is een kruis in de vorm van een Y, afkomstig van het woord gaffel, een vork met twee tanden.

3. Kazuifel

Begin 20e eeuw

Materiaal: zwart damast weefsel afgezet met band met zilverdraad. Kolom (voor) en kruis (achter) geweven in crème, zilver en zwart en afgezet met zwart / wit koord.

Afbeelding: Het zwarte damast is versierd met vogel- en florale motieven, onder andere pauwen en duiven.

De kolom (voor) en het kruis (achter) zijn versierd met florale- en bladmotieven. Op het kruispunt staan de letters IHS.

4. Kazuifel

Art nouveau ca. 1910

Materiaal: groen ribweefsel met rode voering. Kolom (voor) en kruis (achter) in een patroonweefsel met gestileerde motieven, afgewerkt met een geweven bandje in goud, groen en rood.

Afbeelding: In het midden op het kruis op de achterkant zijn de letters *IHS* te lezen. Dit is het monogram van Jezus Christus en staat voor *Iesus Hominum Salvator* (Jezus de Redder der Mensen). Aan de voorkant zijn slijtageplekken te zien, waar de priester met zijn buik tegen het altaar schuurde.

5. Kazuifel

Neogotiek ca. 1870-1880

Materiaal: rood fluweel met rode voering. Kolom (voor) en kruis (achter) geborduurd en geappliqueerd met gouddraad en zijde, afgewerkt met een rode en een gouden bies.

Afbeelding: Op de voorkant een kolom met florale motieven met boven en onderaan een afbeelding van een engel. De engelen houden een letter in hun handen: de A en de Ω (alpha en omega). Alpha en omega zijn de eerste en de laatste letter uit het Griekse alfabet (het begin en het einde). Het kruis op de achterkant toont in het midden de gekruisigde Christus, omgeven door de passiewerktuigen: een speer, een stok met een spons, een gesel en een roede. De passiewerktuigen zijn de voorwerpen die horen bij de lijdensgeschiedenis van Christus. Op de vier uiteinden van het kruis zijn de vier evangelisten afgebeeld met hun symbolen. Links Mattheus met de gevleugelde leeuw, boven Marcus met de gevleugelde mens, rechts Lucas met de gevleugelde os en onder Johannes met de adelaar. Alle evangelisten houden een boek en schrijfgerei vast in hun handen, een kenmerk voor schrijvers van de evangeliën. De evangelist Johannes heeft ook een miskelk met een slang vast. Een legende vertelt dat de priester van de tempel van Diana van Efeze Johannes te drinken geeft uit een vergiftigde beker, om de kracht van diens geloof op de proef te stellen. Twee veroordeelden hebben er al uit gedronken en zijn gestorven. Johannes overleeft het niet alleen, maar wekt ook de twee anderen weer tot leven. Vanaf de middeleeuwen krijgt dit een symbolische betekenis, waarbij de kelk het christelijk geloof aanduidt en de slang Satan.

6. Kazuifel, vioolvorm

19^e eeuw

Materiaal: rood fluweel met beige linnen voering. Kolom (voor) en kruis (achter) van paars fluweel, afgebiesd met geweven goudkleurige banden en versierd met goudborduren in reliëf en goud- en zilverkleurige pailletten.

Afbeelding: De voor- en achterkant zijn versierd met bloemen en ranken. In het midden van het kruis op de achterkant een medaillon met duif, symbool van de Heilige Geest.

7. Dalmatiek

19^e eeuw

Materiaal: rood fluweel met groene voering. Kolommen voor en achter afgezet met geweven goudband en versierd met goudborduren in reliëf.

Afbeelding: De kolommen op de voor- en achterkant zijn versierd met druivenranken, druiventrossen en korenaren. Een tros druiven (het Bloed van Christus) in combinatie met korenaren (het Brood des Levens) staat symbool voor het Laatste Avondmaal en de eucharistie.

Deze dalmatiek hoort bij een vierstel: een set van dalmatiek, tuniek, kazuifel (nr.8) en koorkap (nr.9) met nog meer bijbehorende stukken zoals een manipel, stola, bursa en kelkvelum. Zo'n set wordt gedragen tijdens een mis met drie heren. Het kazuifel wordt door de priester gedragen, de dalmatiek door de diaken en de tuniek door de subdiaken. Soms is er ook een vierde heer aanwezig, een assisterend priester, deze draagt dan de koorkap.

8. Kazuifel, vioolvorm

19^e eeuw

Onderdeel van een vierstel: een set van dalmatiek (nr. 7), tuniek, kazuifel (nr.8) en koorkap (nr.9).

Materiaal: rood fluweel met groene voering. Kolom (voor) en kruis (achter) zijn afgezet met geweven goudband en versierd met goudborduren in reliëf en platgeslagen goud.

Afbeelding: De voor- en achterkant zijn versierd met druivenranken, druiventrossen en korenaren, verwijzingen naar Christus en het Laatste Avondmaal. In het midden van het kruis op de achterkant is een kelk met hostie afgebeeld omgeven door stralen in goud en zilver.

9. Koorkap

19^e eeuw

Onderdeel van een vierstel: een set van dalmatiek (nr. 7), tuniek, kazuifel (nr.8) en koorkap (nr.9).

Materiaal: rood fluweel met groene voering. Kolom (voor) en koorkapschild (achter) zijn afgezet met geweven goudband en versierd met goudborduren in reliëf.

Afbeelding: De voor- en achterkant zijn versierd met druivenranken, druiventrossen en korenaren, verwijzingen naar Christus en het Laatste Avondmaal. Op het koorkapschild is een duif afgebeeld omgeven door stralen. De duif is het symbool van de Heilige Geest.

10. Kazuifel, vioolvorm

19e eeuw

Materiaal: crème damast met florale motieven en een rode voering. Kolom (voor) en kruis (achter) van effen stof afgezet met geweven goudband en versierd met goudborduren in reliëf en platgeslagen goud. De zijpanden zijn versierd met goudborduren in reliëf.

Afbeelding: De kolom en het kruis zijn versierd met bloemenranken, druiventrossen en korenaren, verwijzingen naar Christus en het Laatste Avondmaal. Het kazuifel is ooit hersteld en hierbij is de druiventros aan de voorzijde vervangen (goed te zien aan de afwijkende kleur). In het midden van het kruis is een miskelk met hostie afgebeeld, een verwijzing naar de eucharistieviering. Voor en achter op het fond zijn losse bloemmotieven geborduurd, onder andere roosjes.

11. Dalmatiek

ca. 1825

Materiaal: crème damast met florale motieven en een rode voering. Kolommen voor en achter en onder aan de mouwen van effen stof, afgezet met geweven goudband en versierd met goudborduren in reliëf.

Afbeelding: De kolommen zijn versierd met druiventrossen en bladerranken, verwijzingen naar Christus en het Laatste Avondmaal.

Deze dalmatiek behoort tot een vierstel, samen met een tuniek, een kazuifel (nr. 12) en een koorkap (nr.14) met eventueel nog bijbehorende stukken zoals een manipel, stola, bursa en kelkvelum. Het schoudervelum (nr. 13) behoort ook tot deze set. Een koorkap wordt door de priester gedragen tijdens bepaalde plechtigheden zoals processies, wijdingen en plechtige vespers. Het schoudervelum behoort bij de koorkap. De priester heeft dit velum om als hij tijdens de processie het Allerheiligste draagt of met de monstrans de zegen geeft. Koorkap en schoudervelum worden, over het algemeen, niet gedragen tijdens de eucharistieviering. Soms word de koorkap gedragen door een assisterend priester tijdens een mis met vier heren.

12. Kazuifel

ca. 1825

Materiaal: crème damast met florale motieven en een rode voering. Kolom (voor) en kruis (achter) zijn afgewerkt met geweven band en versierd met goudborduren in reliëf. In het midden van het kruis een medaillon van rood fluweel met goudborduren in reliëf.

Afbeelding: Kolom (voor) en kruis (achter) zijn versierd met druiventrossen en bladerranken. In het midden van het kruis is een medaillon met het Lam Gods met vaantje afgebeeld. Het Lam Gods is een van de voornaamste symbolen in de katholieke kerk en verwijst naar Jezus Christus.

13. Schoudervelum

ca. 1825

Materiaal: crème damast met florale motieven en een rode voering. Versiering in het midden op rood fluweel met goudborduren in reliëf, platgeslagen goud en goudkleurige pailletten. Motief in een vierpas en cirkel van geweven goudband. Versieringen aan uiteinden van goudborduren in reliëf.

Afbeelding: In het midden is een brandend hart afgebeeld met een kruis en een doornenkrans dwars over, omgeven door stralen op een ondergrond van rood fluweel. Het hart wordt omgeven door een motief van druiventrossen en bladerranken. Aan de uiteinden is het schoudervelum versierd met druiventrossen en bladerranken. Het brandend hart met de doornenkrans en het kruis symboliseert de liefde van Christus die zich tot het uiterste heeft gegeven. De stralennimbus verwijst naar de heerlijkheid waarin Hij na zijn kruisdood is opgenomen. De druiventrossen en bladerranken verwijzen naar het Bloed van Christus en het Laatste Avondmaal.

14. Koorkap

ca. 1825

Materiaal: crème damast met florale motieven en een rode voering. De kolommen (voor) zijn versierd met goudborduren in reliëf en afgezet met machinaal geweven goudband. Het koorkapschild (achter) is versierd met applicatie en goudborduren in reliëf en afgezet met geweven goudband.

Afbeelding: De kolommen voor zijn versierd met druiventrossen en bladerranken, verwijzingen naar Christus en het Laatste Avondmaal. Op het koorkapschild is in het medaillon het Mirakel van Amsterdam weergegeven, omgeven door druiventrossen en bladerranken.

Het Mirakel van Amsterdam

Enkele dagen voor Palmzondag, op 15 maart 1345, braakt een stervende man in de Amsterdamse Kalverstraat een hostie uit. Kort hiervoor heeft hij het sacrament der zieken, een hostie, ontvangen. De hostie wordt hierna in het vuur geworpen, maar hij blijft wonderbaarlijk in het vuur zweven. Een vrouw steekt haar handen in het vuur en pakt de ongeschonden hostie, zonder haar handen te branden. Ze legt de hostie in een kist naast de zieke. De pastoor van de parochiekerk neemt de hostie mee naar de kerk, maar de volgende dag ligt de hostie tot ieders verbazing weer in de kist. De pastoor wordt er opnieuw bij geroepen en hij neemt de hostie voor de tweede keer mee terug naar de kerk. De volgende dag ligt de hostie opnieuw in de kist bij de zieke.

Deze gebeurtenis wordt lange tijd jaarlijks herdacht. Katholieken houden rond 15 maart een sacramentsprocessie door de Amsterdamse straten, maar hieraan komt in 1578 een einde als het bestuur van de stad overstapt op het gereformeerd geloof. In 1881 wordt de processie, ook wel Stille Omgang genoemd, weer in ere hersteld. In 2004 hebben maar liefst 10.000 mensen deel genomen aan deze omgang.

Dit boekje is tot stand gekomen met medewerking van:

Hanny Spierenburg

Ingeborg van Buul

Sjaak Verbeek

Van Dijk Noordermeer Uitvaartverzorging

Met dank aan:

Wergroep Historie Bartholomeus Poeldijk

Cora van Dalen

Cor van Dijk

Joop Koppert

Jos Grootscholten

Cees van Ruyven

Susanne Vos

Ingeborg van Buul

Kerkbestuur H. Bartholomeus

Paramentengroep o.l.v. Mevr. Zwinckels

De Werkgroep Historie H. Bartholomeus vraagt uw hulp

De heilige Bartholomeus, patroon van de kerk van Poeldijk

De Werkgroep Historie Bartholomeus Poeldijk bewaart en beheert het archief en de collectie van de H. Bartholomeuskerk te Poeldijk. Tevens verricht zij onderzoek naar het archief en de collectie.

Heeft u voor de werkgroep relevante informatie? Of heeft u foto's, films of andere voor het archief of de collectie interessante stukken? Bent u geïnteresseerd in de werkgroep of wilt u ons komen ondersteunen? Aarzel niet en neem contact met ons op.

**Cora van Dalen, voorzitter
historiebartholomeuspoeldijk@gmail.com**

Parochiesecretariaat H. Bartholomeus